

Vybraná časť

Analýzy socio-ekonomického prínosu neziskového sektora pre spoločnosť

Analýza spracovaná v rámci národného projektu
Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti
Kód projektu ITMS2014+: 314 011 V576

Európska únia
Európsky sociálny fond

Editorky: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.
doc. Ing. Mária Murray Svidroňová, PhD.

Autori a autorky: doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.
doc. Ing. Mária Murray Svidroňová, PhD.
RNDr. Gabriela Nedelová PhD.
Ing. Alena Kaščáková, PhD.
Mgr. Jana Šolcová, PhD.
Ing. Nikoleta Muthová, PhD.
PhDr. Marek Stachoň, PhD.
Doc. Ing. Katarína Vitálišová, PhD.
Mgr. Daniela Ivanová
PhDr. Katarína Kurčíková, PhD.
PhDr. Boris Strečanský
Ing. Nikola Štefanišinová
Mgr. Anna Kniezová
Mgr. Zuzana Heinzová, PhD.
Mgr. Jana Vrťová

Recenzentky: doc. Ing. Gabriela Vaceková, PhD.
prof. Ing. Helena Kuviková, PhD.

Konzultanti a konzultantky:
PhDr. Zora Bútorová, CSc.
doc. PhDr. Michal Vašečka, PhD.
PhDr. Grigorij Mesežnikov

Úvod

Slobodné voľby samy osebe nie sú schopné zaručiť uchovanie demokracie. Vitalita a odolnosť demokracií závisí od nepretržitého dialógu medzi jednotlivcami a vládou, medzi občanmi štátu a ich zástupcami v parlamente. Silná občianska spoločnosť zabezpečuje aj po voľbách priestor pre ďalšiu participáciu. Činnosť občianskej spoločnosti konštituuje silný neziskový sektor, ktorý napomáha vytváraniu sociálnej stability a pluralizmu, rastu občianskej zodpovednosti a rešpektovania vlády zákonov. Trvalým výsledkom sú silnejšie a zdravšie demokracie. (Sprievodca tretím sektorom pre ľudí, ktorí rozhodujú, 1997) Neziskový sektor má na Slovensku bohatú históriu. Jeho utváranie a vývoj odrážali výrazné sociálne, ekonomické a politické zmeny, ktorými spoločnosť prešla najmä počas posledného storočia.

Výskum neziskového sektora predstavuje mechanizmus získavania relevantných údajov pre potreby lepšieho porozumenia neziskového sektora samému sebe, efektívnejšej komunikácie s verejnou správou, kde neziskový sektor poskytuje dôležité služby (napr. zdravotnícke a sociálne, služby v oblasti športu a vzdelávania) alebo figuruje ako aktér verejných politík, ale aj komunikácie so širokou verejnosťou.

Hlbšie a lepšie poznanie neziskového sektora je základným predpokladom pre tvorbu kvalitných verejných politík, ktoré s ním súvisia. Mapovanie a výskum umožňujú pri tvorbe a implementácii verejných politík informovanejšiu spoluprácu a racionálnejšiu argumentáciu založenú na faktoch. Výstupy mapovania a výskumu neziskového sektora pomôžu vytvoriť celostnejší obraz o stave a kapacitách neziskového sektora, čím prispejú k jeho transparentnosti, zvýšeniu kredibility ako sociálneho aktéra a zlepšia jeho vnímanie verejnosťou. V neposlednom rade prispejú k budovaniu partnerstva medzi neziskovým, verejným a podnikateľským sektorom.

Predložená analýza bola spracovaná ako výstup národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti (Kód projektu ITMS2014+: 314 011 V576). Zber dát v rámci národného projektu Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti sa dotýkal dvoch oblastí z rôznych pohľadov, ktoré ale navzájom úzko súvisia:

- a) zber dát v oblasti socioekonomického prínosu neziskového sektora a
- b) zber dát v oblasti stavu a trendov vývoja v občianskej spoločnosti.

Predložená analýza sa týka prvej oblasti, t. j. socioekonomického prínosu neziskového sektora, ale pri analýze empirických dát boli využité aj dáta z oblasti stavu a trendov vývoja občianskej spoločnosti.

Analýza je rozdelená do niekoľkých častí. V prvej časti je popísaný proces a metódy zberu dát a ich analýzy. Druhu časť tvorí analýza údajov o neziskovom sektore, ktoré sú spracované na základe metodiky pre zber dát o občianskej spoločnosti a neziskovom sektore.

Naším cieľom bolo komplexne **zmapovať mimovládny neziskový sektor¹ na Slovensku, popísať a vysvetliť kľúčové aspekty jeho fungovania v kontexte súčasného stavu a vývojových trendov občianskej spoločnosti a identifikovať jeho sociálny a ekonomický prínos pre spoločnosť.**

---

¹ V analýze používame na označenie neziskového sektora pojmy tretí sektor, mimovládne organizácie, neziskové organizácie a mimovládne neziskové organizácie ako synonymá, pričom máme na mysli tieto právne formy: občianske združenia, nadácie, neinvestičné fondy, neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby, organizácie s medzinárodným prvkom

5. Prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov

Neziskové organizácie sa pri dosahovaní svojich cieľov stretávajú s množstvom rôznych problémov. Zistenia o týchto problémoch umožnia bližšie analyzovať podmienky, v ktorých neziskové organizácie vykonávajú svoju činnosť a identifikovať kľúčové prekážky, ktoré im bránia v dosahovaní ich cieľov. V tejto oblasti si kladieme výskumnú otázku:

Aké prekážky identifikujú organizácie pri dosahovaní svojich cieľov?

Na zodpovedanie tejto otázky sme predstaviteľom neziskových organizácií položili otázku, v ktorej mali zoznam prekážok ohodnotiť podľa významnosti pre ich organizáciu na škále od 1 do 5, pričom 1 znamenalo „úplne nevýznamné“ a 5 „veľmi významné“. Svoje hodnotenia mohli tiež stručne zdôvodniť. Prehľad zistení poskytujú tabuľky 5.1 a 5.2. Prekážky sme zoradili podľa významnosti.

Tabuľka 5.1 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií – opisné charakteristiky

Prekážky	N	priemer	modus	median	Std. dev
Nedostatok financií	455	4,21	5	5,0	0,993
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	454	3,55	5	4,0	1,336
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	455	3,51	5	4,0	1,305
Administratívna záťaž	455	3,42	4	4,00	1,256
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	454	3,20	3	3,0	1,250
Nízke finančné ohodnotenie práce	454	3,14	5	3,0	1,497
Legislatívne prekážky	455	3,07	3	3,0	1,342
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	453	2,96	3	3,0	1,323
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	455	2,92	3	3,00	1,261
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	453	2,86	3	3,0	1,328
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	453	2,74	1	3,0	1,389
Nezáujem médií	451	2,81	3	3,0	1,290
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	454	2,79	1	3,0	1,443
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	454	2,41	1	2,0	1,297
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	454	2,40	1	2,0	1,265
Vysoká fluktuácia pracovníkov	454	2,31	1	2,0	1,338
Korupcia a klientelizmus	454	2,17	1	2,0	1,360
Konflikty vo vnútri organizácie	454	1,82	1	1,0	1,055

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Tabuľka 5.2 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií v %

Prekážky	Úplne nevýznamné	Skôr nevýznamné	Ani významné ani nevýznamné	Skôr významné	Veľmi významné
Nedostatok financií	2,4	4,2	13,8	29,0	50,5
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	13,0	7,5	20,9	28,4	30,2
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	10,5	12,5	21,1	27,5	28,4
Administratívna záťaž	9,5	14,3	25,5	26,8	24,0
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	11,7	17,0	29,5	23,9	18,1
Nízke finančné ohodnotenie práce	23,3	10,4	20,5	20,5	25,3
Legislatívne prekážky	17,1	16,7	25,9	22,0	18,2
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	20,8	13,7	28,5	23,4	13,7
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	18,7	15,4	33,0	20,9	12,1
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	22,5	15,5	27,6	21,9	12,6
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	28,9	12,4	28,5	16,6	13,7
Nezáujem médií	21,3	18,0	31,0	17,5	12,2
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	29,3	13,4	21,8	20,0	15,4
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	35,5	17,4	24,4	15,9	6,8
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	34,8	17,6	26,4	15,2	5,9
Vysoká fluktuácia pracovníkov	41,4	15,7	22,7	12,8	8,1
Korupcia a klientelizmus	49,1	12,3	19,6	10,4	8,6
Konflikty vo vnútri organizácie	53,3	21,1	18,5	4,2	2,9

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Za najvýznamnejšiu prekážku neziskových organizácií v dosahovaní cieľov je možné považovať **nedostatok financií**. Tento problém dosiahol najvyšší priemer (4,21, modus aj medián bol 5). Za významný problém považuje nedostatok financií takmer 80% neziskových organizácií. Bližšie zdôvodnenie tohto problému sa týkalo viacerých skutočností. Najčastejším zdôvodnením bol nedostatok financií na základnú/primárnu činnosť mimovládnych organizácií

súvisiaci s prevažne projektovým financovaním aktivít sťažujúcim dlhodobú udržateľnosť organizácií:

- „Aby sme mohli robiť naše primárne činnosti, tak musíme realizovať veľa projektov a popri nich robiť primárnu prácu, lebo nikto nie je ochotný nám ju naozaj zaplatiť.“
- „Ako každá neziskovka i napriek podávaniu projektov máme málo finančných prostriedkov na realizáciu našich úloh.“
- „Financujeme organizáciu iba z projektov a z dlhodobého hľadiska je to už neudržateľné.“

Ako problematické je tiež vnímané nepokrývanie nákladov na mzdy a prevádzkové náklady z viacerých finančných mechanizmov („Dotačné mechanizmy nepodporujú refundáciu na potrebné náklady: mzdy, prevádzkové náklady.“; „Granty prevažne nie sú určené na mzdy, ale na materiál/služby.“). Niektoré organizácie uvádzali aj nevýhodné nastavenie daňovej asignácie, nemožnosť uznania darov alebo členského ako daňových výdavkov a málo finančných zdrojov v chudobných regiónoch.

Ďalšie problémy organizácií súviseli s **personálnymi zdrojmi**. Tieto podľa zdôvodnení veľmi úzko súvisia s nedostatkom financií. Zároveň v bližších zdôvodneniach môžeme vidieť, že navzájom jednotlivé problémy týkajúce sa personálnych zdrojov súvisia, aj keď niektoré sa vyskytujú menej frekventovane. **Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní** bola významná prekážka pre viac ako polovicu organizácií, priemerné hodnotenie tejto prekážky bolo 3,55 a modus 5. Táto skutočnosť poukazuje na už uvádzané špecifikum organizácií, že v mnohých sú aktivity a činnosť zabezpečené neplatenými pracovníkmi a pracovníčkami.- Zároveň dôvodom podľa nášho názoru je skutočnosť, že s plnými pracovnými úväzkami sa v neziskových organizáciách stretávame menej často, a teda ľudia v nich vykonávajú činnosť popri iných (hlavných) zamestnaniach. Zároveň je však ako druhá najvýznamnejšia prekážka identifikovaný **nedostatočný počet ľudí v organizácií** (zamestnancov aj dobrovoľníkov), ktorá súvisí aj s nízkym **finančným ohodnotením práce**. Nedostatočný počet ľudí v organizácií za významný problém považovalo viac ako 55% organizácií, priemerná hodnota bola 3,51. Nízke finančné ohodnotenie práce bolo významné pre 45,8% organizácií. Medzi prekážky dosahovania cieľov organizácií súvisiace s personálnymi zdrojmi môžeme zaradiť aj **potrebu širokospektrálnosti pracovníkov v sektore, nedostatočné zručnosti pracovníkov a vysokú fluktuáciu**. Aj keď tieto problémy sú skôr v spektre medzi menej významnými, niektorými organizáciami boli hodnotené ako problematické a objavovali sa aj v bližších zdôvodneniach pri vyššie uvedených významnejších problémoch.

Vo vzťahu k plateným pracovníkom môžeme uviesť bližšie zdôvodnenia identifikovaných problémov súvisiacich s personálnymi zdrojmi, ktoré súvisia s:

- nedostatkom financií („keby boli financie máme aj zamestnancov“ „kvôli nedostatku finančných prostriedkov, nemôžeme zamestnávať“ „nedostatok financií na to, aby v organizácii robilo viac ľudí“);
- finančnou neistotou („Finančná neistota mnohých odrádza.“);
- viazanosťou ľudí v organizácií na projekty („v súvislosti s financiami - vieme čiastočne zaplatiť ľudí podieľajúcich sa priamo na aktivitách, ale už neostáva na pomocný personál, PR, fundraising a podobne“)
- absencii zamestnancov na plný úväzok („Ľudia to robia popri práci, tým máme obmedzené kapacity“ „Niektorí naši kolegovia a dobrovoľníci sa museli zamestnať v iných projektoch, keďže ich životné náklady sme nedokázali pokryť stabilnou pracovnou zmluvou.“)

- vyššou časovou záťažou zamestnancov („Zamestnanci často pracujú nad rámec štandardnej pracovnej doby.“).
- problémom neohodnotenia práce ľudí pracujúcich v sektore, napríklad v pracovných skupinách, komisiách, ale aj v rámci hlavnej činnosti („Hlavne množstvo neplatených práce ako účasť na komisiách, výboroch, pripomienkovanie dokumentov, zákonov, príprava podkladov pre rôzne stretnutia - súčasť advokačnej činnosti v prospech členov, ktorá sa nedá zaplatiť z projektových grantov.“, „Platové podmienky sú jednoznačne nižšie ako je slovenský priemer.“, „Objednávatelia našich služieb ich nevedia dostatočne ohodnotiť, a to najmä v oblasti hlavného mesta. Ponúkané činnosti musíme predávať vždy pod cenu.“)
- problémom neuznávania neformálneho vzdelávania a praxe („Vykonávame často odbornú prácu, ale nemáme akademické tituly, nemôžeme rozpočtovať vyššie sadzby“).

Dôvody nedostatku alebo fluktuácie dobrovoľníkov súvisia s

- migráciou dobrovoľníkov („dobrovoľnícke aktivity si vyžadujú nadšenie a po čase to vyprchá a je potrebné vždy znova a znova hľadať nových nadšencov, lebo nám z regiónu tí aktívny vždy odídu za prácou, štúdiom.“ ; „mladí ľudia schopní a zapálení pracovať musia odísť do väčšieho mesta za prácou či študovať.“);
- problémami so zapájaním vekovej skupiny mládeže („problém je najmä so zapájaním sa mládeže“; „preukázala sa aj v našich počtoch krivka klesania predchádzajúcej vekovej kategórie roverov (radcov), čo súvisí celkovo s populačnými demografickými zmenami.“);
- udržateľnosťou dobrovoľníkov („mladí dobrovoľníci nemajú vytrvalosť na naše dlhodobé/časovo náročné pravidelné aktivity, resp. po čase ich zlákať peniaze či zahraničie.“);
- životnými zmenami („dobrovoľníci po cca 3 rokoch odchádzajú za prácou, keď dorastú do veku, že si chcú zakladať rodiny“ „najväčšie zastúpenie majú medzi dobrovoľníkmi mladí do 30 rokov, a teda štúdium, založenie rodiny, práca - to všetko podnecuje vysokú fluktuáciu, momentálne najmä v súvislosti so štúdiom v zahraničí“).

Vysoká administratívna záťaž je prekážka, ktorú zaraďujeme u neziskových organizácií medzi významné. Viac ako 50% organizácií ju hodnotilo ako významnú, priemerné hodnotenie bolo 3,42 a modus 4, v celkovom poradí je na štvrtom mieste. Táto skutočnosť potvrdzuje to, že administratívna činnosť bola činnosťou, ktorá bola platenými aj neplatenými pracovníkmi v organizáciách vykonávaná v najvyššej miere. Vysoká administratívna záťaž je spôsobená viacerými skutočnosťami. V prvom rade už spomínaným projektovým financovaním činnosti mimovládnych organizácií, ktoré je spojené vždy so špecifickou administratívou a dokladovaním vynaložených financií a to nielen pri projektoch financovaných z EŠIF. Zároveň je táto prekážka vnímaná aj v súvislosti s nedostatkom financií v organizácii celkovo a s nedostatkom financií špecificky na administratívneho pracovníka či človeka na plný pracovný úväzok, ktorý by pokryl aj administratívu. Problém je tiež v tom, že „nie je možné z grantov žiadať na administratívneho pracovníka, tým je záťaž je veľmi veľká a vyžaduje si veľa času na úkor kreatívnej práce a činnosti“. Za prílišným zaťažením administratívnou činnosťou stoja však aj zmeny legislatívy, potreba duplicity/opakovania administratívnych prác, nedostatočné prepojenie dôležitých inštitúcií (napríklad daňových úradov, sociálnej poisťovne) a orientácia donorov „na spôsob nakladania s peniazmi namiesto toho, aby boli orientovaní na výsledok.“

Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia bola významná prekážka približne pre polovicu organizácií, priemerné hodnotenie bolo 3,2 a modus 3. Bližšie zdôvodnenia sa týkali nedostatku financií, ale aj slabej spolupráce s mestom, ktoré nepodporuje prenájom priestorov pre neziskové organizácie.

Legislatívne prekážky boli hodnotené najčastejšie ako ani významné, ani nevýznamné, čomu zodpovedá aj priemerné hodnotenie 3,07. Ako významné boli hodnotené 40% organizácií. Legislatívne prekážky boli spájané s týmito faktormi:

- legislatívne prekážky súvisiace s byrokratickým zaťažením („*Vysoká byrokracia súvisiaca s legislatívnymi predpismi*“, „*niektoré legislatívy nám zaberajú príliš veľa času a pridávajú administratívu*“, „*veľa papierov na obyčajné podujatie*“);
- časté zmeny v legislatíve („*častá zmena zákonov*“ „*neustále nové požiadavky*“);
- nepružnosť legislatívy („*Nepružnosť existujúcej legislatívy, resp. jej zmien v prípade potreby.*“);
- nedostatočné úpravy v legislatíve („*absentuje právna úprava postavenia patientskej platformy*“, „*ľudia bez domova nie sú zdefinovaní legislatívou*“ „*nedostatočné definovanie služieb v zákonoch*“, „*Nedostatočná implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím*“, „*Nevyjasnené podmienky verejného obstarávania*“);
- obmedzenia a chyby aktuálnych právnych predpisov („*Legislatívne nie je zabezpečená podpora činnosti celoštátnych organizácií*“, „*nevhodná definícia sociálneho podnikania*“, „*naformulované pravidlá verejného obstarávania*“, „*Nejednotná legislatíva v oblasti dobrovoľníctva, ale aj uznávania nárokov cestovných náhrad. Zákony si protirečia.*“, „*Nastavenie legislatívy je nepriaznivé pre šport.*“, „*Zákon o športe neuľahčuje činnosť malých športových klubov a športov. Gro športových klubov je amatérskych a nemajú financie a tobôž personálny aparát, ktorý by mal pracovať v zmysle jeho ustanovení.*“ „*z legislatívnych obmedzení je problémom hlavne zákon o verejnom obstarávaní*“);
- nekonzultovanie zákonov s odbornou verejnosťou pri ich tvorbe a nezohľadňovanie pripomienok neziskových organizácií;
- nedostatočné vedomosti pracovníkov neziskových organizácií o legislatíve („*chýbajú nám vedomosti, zručnosti, poradenstvo*“, „*nedostatočná informovanosť, čas na študovanie*“ „*nemáme potrebné vedomosti v legislatíve*“, „*neovládame potrebnú legislatívu*“).

Ďalšiu skupinu problémov neziskových organizácií predstavujú **problémy súvisiace s nedostatočnou spoluprácou vo verejnej správe**, pričom táto sa týka nedostatočnej spolupráce medzi štátnou správou a samosprávou, medzi jednotlivými rezortmi ale aj vo vzťahu k neziskovému sektoru. Tieto problémy boli hodnotené najčastejšie ako ani významné ani nevýznamné a ich priemerná hodnota sa pohybovala na úrovni 2,74 až 2,96. Ako bližšie dôvody nedostatočnej spolupráce neziskových organizácií s verejnou prácou môžeme identifikovať na základe vyjadrení predstaviteľov neziskových organizácií tieto:

- vnímanie nepotrebnosti práce neziskových organizácií zo strany zamestnancov štátnej správy a samosprávy;
- zaťaženosť verejnej správy vlastnou prácou;
- nedostatočná informovanosť/komunikácia medzi neziskovými organizáciami a možnosťami verejnej správy;

- nedôvera voči mimovládnyim organizáciám;
- skôr negatívne nastavený prístup zamestnancov k spolupráci, nezáujem, neochota zamestnancov verejnej správy;
- nepochopenie práce neziskových organizácií alebo tém, ktorým sa venujú;
- neakceptovanie mimovládnych organizácií;
- silný sektorový prístup a zlé nastavenie spolupráce.

Nezáujem verejnosti a médií boli takisto identifikované ako prekážky zo strany neziskových organizácií, pričom k týmto by sme mohli priradiť aj **nepochopenie poslania/práce neziskových organizácií**. Nepochopenie práce neziskových organizácií bolo identifikované aj ako jeden z častých dôvodov nezáujmu o tento sektor. Tieto prekážky identifikovalo ako významné menej ako 35% organizácií. Dôvody nezáujmu sú okrem nepochopenia práce neziskových organizácie veľmi rôzne. Na strane sektora je vnímaný ako dôvod nedostatočná propagácia činnosti neziskových organizácií. Na druhej strane boli identifikované faktory:

- vplyv dezinformácií a šíriaci sa negatívny obraz o mimovládnych organizáciách („Útoky na tretí sektor a nedôvera ľudí a poznania práce MVO“, „negatívny hlavne vplyvom médií a politikov“, „verejnosť žiaľ o občianskych organizáciách počuje viac zo strany dezinformačných zdrojov, než zo zdrojov, ktoré informujú objektívne“);
- nepochopenie angažovanosti („nie všetci chápu, že niečo robíte dobrovoľne bez toho, aby ste z mali z toho prísun peňazí pre seba“);
- apatické postoje ľudí k činnosti neziskových organizácií („Apatia voči MVO“, „činnosť NO je vnímaná ako samozrejmá, verejnosť nás vníma ako sluhov, slúžky“);
- slabé ocenenie angažovanosti („nevýrazné oceňovanie pomoci a aktivít“);
- konkurenčné vnímanie neziskových organizácií vo verejnosti („strach o konkurenciu“ „štát berie aktivity MVO ako konkurenciu“).

Prekážku nezáujem médií odôvodnili respondenti najmä nezáujmom médií o (pozitívne) témy („Pozitívne informovanie je veľmi náročné a pre médiá nezaujímavé.“ , „Len ak ide o správu, v ktorej ide o život by sa zaujímali.“ , „pozitívne témy odmietajú médiá zverejňovať.“)

Problém korupcie a klientelizmu identifikovalo ako významný 19% neziskových organizácií. Zdôvodnenia sa týkali najmä skúseností s korupciou pri získavaní dotácií a grantov („podivné a klientelistické pridelovanie dotácií a grantov“ a „pri získavaní grantov“).

Ako najmenej významná bola z nami ponúkaných prekážok hodnotená prekážka **konflikty vo vnútri organizácie**, ktorá bola významná len pre 7,1 % organizácií.

V zdôvodnení tzv. **iných /ďalších prekážok** respondenti zahrnuli 2 typy odpovedí. Tie, ktoré sa týkali predošlých prekážok a tie, ktoré ostali nezaradené. Uvádzame teda prekážky, ktoré nespádali pod nami poskytnuté kategórie prekážok:

- **politické preferencie** („V hodnotení dobrovoľníkov/pri poskytovaní grantov/dotácií sú preferované politicky orientované/ladené projekty“);
- **nezáujem o inovácie** („Hlavnou prekážkou v dosahovaní našich cieľov je nezáujem štátu riešiť vidiek inovatívne a moderne.“);
- **nedostatočná spolupráca** („každý si robí na svojom piesočku“ „Monopol v našej oblasti.“).

Jednotlivé prekážky sme sledovali aj vo vzťahu k dvom vybraným premenným, a to právnej forme a oblasti pôsobenia organizácie.

5.1. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a právna forma

Vo vzťahu k právnej forme sme štatisticky významné súvislosti zaznamenali pri dvoch prekážkach: nedostatok materiálno-technického zabezpečenia ($p = 0,012$) a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní ($p = 0,026$). Oba tieto problémy boli menej významné pre nadácie a neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Podľa nášho názoru táto skutočnosť súvisí s vyššie uvádzaným zistením, v ktorom sme identifikovali výraznejšie zabezpečenie činností a aktivít nadácií a neziskových organizácií platenými pracovníkmi.

5.2. Prekážky organizácií v dosahovaní cieľov a oblast' pôsobenia

Rozdiely v prekážkach v dosahovaní cieľov organizácií vo vzťahu k oblastiam ich pôsobenia sme zaznamenali v niekoľkých prípadoch (viď tabuľka 5.3). V prvých troch prekážkach: nedostatok financií, nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní a nedostatok ľudí v organizácií sme štatisticky významné odlišnosti nezaznamenali, aj keď v tabuľke môžeme vidieť, že aj tieto prekážky boli organizáciami v jednotlivých oblastiach hodnotené ako významné rôzne. Rovnako sme štatisticky významné rozdiely nezaznamenali pri hodnotení prekážok: nezájem verejnosti a médií a nedostatočné zručnosti pracovníkov – v týchto prekážkach teda neidentifikujeme významné rozdiely vo vzťahu k oblasti pôsobenia organizácie. V prípade hodnotenia významnosti jednotlivých prekážok sme zaznamenali významné odlišnosti vo vzťahu k oblasti uplatnenia a tieto rozdiely ďalej interpretujeme. Pre lepšiu prehľadnosť sme rozdiely v tabuľke 5.3 zvýraznili, t.j. tie, ktoré boli hodnotené ako viac významné sú označené červenou a ako menej významné zelenou.

Organizácie pôsobiace *v oblasti ľudských práv a advokačných aktivít* hodnotili väčšinu prekážok v dosahovaní cieľov problematickejšie ako organizácie pôsobiace v iných oblastiach. Ako veľmi významné a významné prekážky boli hodnotené v porovnaní s inými oblastami častejšie aj nízke finančné ohodnotenie práce, legislatívne prekážky, prekážky spôsobené nedostatočnou spoluprácou v rámci verejnej správy a s verejnou správou, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov aj korupcia a klientelizmus.

Problematickejšie vnímanie väčšiny prekážok vidíme aj pri organizáciách pôsobiacich *v oblasti sociálnych služieb*. Aj tu zaznamenávame ako významné nielen finančné problémy a problémy súvisiace s ľudskými zdrojmi, ale aj nedostatočné materiálne zabezpečenie, nízke finančné ohodnotenie práce, problémy plynúce z nedostatočnej spolupráce s a v rámci verejnej správy. Ako veľmi významná prekážka bola v tejto oblasti hodnotená aj kumulácia pracovných činností. Na druhej strane ako nevýznamné bola v porovnaní s inými oblastami hodnotené nepochopenie poslania neziskových organizácií.

Organizácie pôsobiace *v oblasti kultúry a duchovných hodnôt* patria medzi tie, ktoré pri prekážkach, v ktorých sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti, hodnotili prekážky významne viac ako menej významné v porovnaní s inými oblastami. Za viac nevýznamné prekážky boli v tejto oblasti hodnotené: nízke finančné ohodnotenie, prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy, ministerstiev a so zamestnancami verejnej správy, kumulácia pracovných činností, nepochopenie poslania, vysoká fluktuácia pracovníkov a korupcia a klientelizmus.

Organizácie pôsobiace v *oblasti životného prostredia* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami hodnotili administratívne prekážky a prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy.

Neziskové organizácie venujúce sa primárnej *oblasti vzdelávanie* ako významnejšie v porovnaní s inými oblasťami vnímali nedostatočné finančné ohodnotenie práce a ako menej významné administratívnu záťaž a vysokú fluktuáciu pracovníkov.

Organizácie v *oblasti športu* významne viac hodnotili problémy s nedostatočným materiálno-technickým zabezpečením a menej sa stretávajú s nízkym finančným ohodnotením, nespoluprácou so zamestnancami verejnej správy, kumuláciou pracovných činností a nepochopením poslania.

Organizácie venujúce sa *dobrovoľníctvu* ako primárnej oblasti svojho pôsobenia vnímajú ako menej problematické v porovnaní s inými oblasťami legislatívne prekážky a korupciu a klientelizmus.

Organizácie v *oblasti zdravia* nevnímali ako významnú administratívnu záťaž.

Pri organizáciách pôsobiacich v iných oblastiach sme nezaznamenali štatisticky významné odlišnosti pri hodnotení prekážok v dosahovaní ich cieľov.

Tabuľka 5.3 Prekážky v dosahovaní cieľov organizácií a oblasti

		Nedostatok financií	Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	Nedostatok ľudí v organizácii	Administratívna záťaž	Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	Nízke finančné ohodnotenie práce	Legislatívne prekážky	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	Nedostatočná spolupráca so zamestnancami verejnej správy	Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	Nezáujem médií	Kumulácia pracovných činností u pracovníkov	Nepochopenie poslania MNO	Nedostatočné zručnosti pracovníkov	Vysoká fluktuácia pracovníkov	Korupcia a klientelizmus	Konflikty vo vnútri organizácie
<i>p</i>		0,359	0,111	0,612	0,034	0,000	0,000	0,009	0,001	0,000	0,014	0,772	0,754	0,000	0,003	0,102	0,002	0,001	0,095
Ľudské práva	P	3,9	3,55	3,9	3,65	3,3	4,05	3,6	3,85	3,9	3,4	3	3	3,4	3,25	2,7	3,2	3,2	2,2
	M	5	3	5	5	3	5	5	4	5	3	1	3	3	4	1	5	5	1
Kultúra a duchovné hodnoty	P	2,6	3,52	3,46	3,3	3,3	2,8	2,67	2,57	2,6	2,39	2,62	2,86	2,42	2,08	2,21	2,02	1,86	1,7
	M	3	5	5	3	4	1	3	1	3	1	1	3	1	1	1	1	1	1
Životné prostredie	P	3,42	3,47	3,63	4	2,89	3,05	3,16	3,53	3,42	3	3,16	2,63	2,74	2,84	2,53	2,05	2,68	1,79
	M	3	4	4	5	3	3	4	3	3	3	5	2	1	1	3	1	1	1
Vzdelávanie	P	2,94	3,49	3,69	3,45	3,03	3,49	3,04	2,99	2,94	2,88	2,93	2,81	3,21	2,42	2,72	2,52	2,19	1,63
	M	2	5	4	3	3	5	2	3	2	1	3	3	4	1	4	1	1	1
Veda, výskum a vývoj	P	3,4	3,2	3,2	2,8	2,4	2,8	3,8	3,2	3,4	2,6	3,6	3,4	2,4	3,4	2,2	1,8	2,2	1,8
	M	3	5	3	2a	3	3	5	3	3	3	4	3	1	3	1	1	1	1
Šport	P	2,77	3,82	3,45	3,4	3,57	2,97	3,17	2,9	2,77	2,6	2,91	2,92	2,42	2,21	2,26	2,18	2,24	2,01
	M	3	4	5	3	5	1	3	3	3	1	3	3	1	1	1	1	1	1
Rozvojová pomoc a humanitárna pomoc	P	2,5	2,25	3,25	4	1,5	2,5	2,5	2,25	2,5	2	3	2,25	1,75	2,5	1,5	2,25	1,5	1,5
	M	3	2	4	5	1	1a	1a	3	3	2	4	3	2	1	1a	3	1	1
Sociálne služby	P	3,54	3,44	3,58	3,65	3,18	3,82	3,49	3,36	3,54	3,25	2,95	2,67	3,42	2,81	2,51	2,77	2,28	1,93
	M	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	1	5	2	2	3	1	1
Dobrovoľníctvo	P	2,87	3,37	3,57	3,5	3	3,2	2,6	2,8	2,87	2,63	2,7	2,87	3,23	2,47	2,4	2,47	1,63	1,67
	M	2	3	4	4	4	4	1	1	2	1	4	1	4	1	1	1	1	1
Zdravie	P	2,75	3,75	3,13	2,75	2,56	2,13	3,25	2,81	2,75	2,63	2,88	2,4	2,5	2,5	2,19	1,94	1,81	1,38
	M	1	5	5	1	3	1	5	3	1	3	1	2	1	1	1	1	1	1
Iné	P	2,06	2,81	3	2,75	2,13	2,63	2,94	2,63	2,06	2,75	2,75	2,5	3	2,31	2,81	1,88	2,38	1,63
	M	1	1	3	3a	1	3	4	3	1	3	3	3	4	2 ^a	3	1	1	1

P = priemer, M = modus,

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019

Diskusia

Analýza problémov, ktoré neziskovým organizáciám bránia v efektívnejšom fungovaní, ukázala, že v neziskovom sektore sa kumulujú problémy súvisiace s financiami, ľudskými zdrojmi, legislatívnymi prekážkami, byrokratizáciou aj nedostatkom spolupráce. Údaje z nášho výskumu ilustračne porovnáme s údajmi z výskumu v roku 2003, ktorý sa zameriaval na poznávanie tretieho sektora na Slovensku. Identifikované prekážky v roku 2003 boli odlišné, preto uvádzame komparáciu tam, kde je to možné. Vo výskume v roku 2003 mohli reprezentanti voliť len 3 možnosti odpovedí. V prípade našich zistení uvádzame kvôli komparácii iba možnosť hodnotenia veľmi významná prekážka v dosahovaní cieľov. Komparáciu uvádzame v tabuľka 5.14.

Tabuľka 5.14 Porovnanie problémov neziskových organizácií v roku 2003 a 2019 v %

Prekážky	2019	Problémy	2003
Nedostatok financií	50,5	Neustály zápas s nedostatkom financií	45,1
Nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní	30,2		
Nedostatok ľudí v organizácii (zamestnancov aj dobrovoľníkov)	28,4	Málo dobrovoľníkov a zamestnancov	3,9
Nízke finančné ohodnotenie práce	25,3	Nízke finančné ohodnotenie práce	4,1
Administratívna záťaž	24,0	Rovnaká byrokracia a administrácia ako v štátnej správe	2,1
Legislatívne prekážky	18,2	Právne úskalía, nejasné legislatíva	6,9
Nedostatok materiálo-technického zabezpečenia	18,1	Slabé technické vybavenie	3,4
Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka, kumulácia pracovných činností u pracovníkov	15,4	Potrebná „širokospektrálnosť“ pracovníka	3,5
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce štátnej správy a samosprávy	13,7		
Prekážky spôsobené nedostatkom spolupráce medzi ministerstvami	13,7		
Nezáujem verejnosti, prípadne skupín obyvateľstva	12,6		
Nedostatočná spolupráca so zamestnancami štátnej/verejnej správy	12,1		
Nezáujem médií	12,2		
Korupcia a klientelizmus	8,6	Korupcia a klientelizmus	2,1
Vysoká fluktuácia pracovníkov	8,1	Nestabilita pracovníkov	10,6
Nepochopenie poslania/práce MNO verejnosťou a inými sektormi	6,8	Nepochopenie práce MVO	5,2
Nedostatočné zručnosti pracovníkov	5,9	Nedostatočné marketingové zručnosti	0,8
Konflikty vo vnútri organizácie	2,9		

Zdroj: vlastné spracovanie, výskum 2019; Filadelfiová, 2004

V roku 2003 bol najvýznamnejším problémom neziskových organizácií neustály zápas s nedostatkom financií. Tento problém vybralo ako kľúčový 45,1% organizácií. V roku 2019 problém nedostatku financií hodnotilo ako veľmi významný viac ako 50% subjektov a ak pripočítame organizácie, ktoré ho hodnotili ako skôr významný, tak predstavuje prekážku v dosahovaní cieľov pre takmer 80% subjektov sektora. Možno teda konštatovať, že problémy spojené s financiami sú od roku 2003 ešte výraznejšie. Táto skutočnosť sa konštatuje vo

väčšine odborných publikácií a štúdií, ktoré sa venujú v posledných rokoch situácii neziskového sektora na Slovensku, prípadne jeho ekonomickej analýze. Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) konštatujú, že životaschopnosť a udržateľnosť mimovládnych organizácií na Slovensku je dlhodobou sťaženosťou tým, že sa nepodarilo zriadiť nespochybniteľný a od politickej sféry nezávislý nástroj na inštitucionálnu podporu mimovládnych organizácií z verejných zdrojov. Ako uvádzame aj na základe našich zistení, finančné problémy identifikujú neziskové organizácie nielen v spojení s objemom financií, ale najmä v spojení s prevažujúcim projektovým financovaním, ktoré neumožňuje dosiahnuť finančnú stabilitu organizácií, má vplyv aj na vysokú administratívnu záťaž a efektívne využívanie personálnych zdrojov v organizáciách. Ako uvádzajú Bútorá, Bútorová a Strečanský (2012) ako problematické je tiež vnímané prerozdelenie prostriedkov z verejných zdrojov, spojené s byrokratickou praxou, formalizmom a nerovným postavením v zmluvných vzťahoch. Ekonomická analýza neziskového sektora spracovaná v roku 2017 uvádza, že neziskový sektor na Slovensku je v ekonomicky slabšej kondícii rovnako ako bol pred desiatimi rokmi (Strečanský, Murray Svidroňová, Andrejkovič, 2017). Podľa Strečanského (2020) neziskové organizácie, ktoré v mnohých oblastiach dopĺňajú alebo nahrádzajú nefunkčné verejné služby, zabezpečujú svoje zdroje kombináciou dobrovoľníctva, súkromných darov či zahraničných zdrojov i dotácií. To im ale neumožňuje organický a systematický rozvoj a spôsobuje tlaky, pnutia a frustráciu. Mnohé inovatívne riešenia pilotne overené v prvej dekáde 21. storočia, nenachádzali rozšírenie kvôli tomu, že neexistovali také politiky, ktoré by prepájali sféru neziskových organizácií s verejným sektorom a zavádzali doň tieto inovácie a vytvárali fungujúce prepojenia verejného sektora s neziskovým sektorom bez toho, aby si ho podriaďovali, či ovládali. Výsledkom tohto prístupu je trápenie sa mnohých organizácií občianskeho sektora, ktoré sú na jednej strane odkázané na nepredvídateľné a byrokratické financovanie zo strany verejného sektora a na druhej strane bez adekvátnej kúpyschopnosti na strane potenciálnych klientov. A to v nerozvinutom filantropickom prostredí a bujnejšej byrokracie a neustále zvyšujúcej sa administratívnej náročnosti eurofondov.

Nedostatok financií sa, ako ukázala analýza, premieta aj do problémov s personálnymi zdrojmi v neziskových organizáciách. Aj keď nestabilita pracovníkov bola v roku 2003 hodnotená ako druhý najčastejší problém neziskových organizácií a v našom výskume sa objavila medzi menej významnými, nedostatok pracovníkov a nedostatok času venovať sa aktivitám popri hlavnom zamestnaní boli hodnotené popri finančných problémoch ako dve najvýznamnejšie prekážky neziskových organizácií v dosahovaní cieľov. Obdobné zistenia uvádza aj Murray Svidroňová (2020) v správe o stave občianskej spoločnosti na Slovensku, ktorá je súčasťou Správy o stave občianskej spoločnosti v EU v Rusku. Na základe individuálnych rozhovorov s expertmi a expertkami zo sektora identifikovala tri kľúčové výzvy neziskového sektora – financovanie, personálne zdroje a politická klíma. Všetci respondenti pritom označili financovanie ako večný problém prejavujúci sa následne v nižšom počte zamestnancov a „multitaskingu“ s cieľom dosiahnuť požadované výsledky.

V roku 2003 bola ako tretí najvýznamnejší problém hodnotená nejasná legislatíva, v našom výskume legislatívne prekážky predbehli iné problémy neziskových organizácií spojené s nízkym finančným ohodnotením práce a s vysokou administratívnou záťažou.

Analýza vo vzťahu k oblastiam pôsobenia organizácií poukázala na to, že aj prekážky organizácií v dosahovaní cieľov organizácií sa pri jednotlivých oblastiach líšia a teda nie je možné ani v tomto prípade vnímať sektor ako jednoliaty celok. Napríklad organizácie v oblastiach kultúry a duchovných hodnôt a športu vnímajú niektoré z prekážok ako menej

významné a na druhej strane sú tie isté prekážky hodnotené organizáciami v oblasti ľudské práva a advokačné aktivity a sociálne služby hodnotené ako veľmi významné. Pri riešení problémov bude potrebné teda zvoliť sektorovo špecifický prístup k niektorým otázkam, nedostatok financií, však zostáva hlavným problémom sektora ako celku vo všetkých sférach jeho pôsobenia.